

М. Рильський

ПРО МОВУ

Юрій Яновський зачепив у своїй замітці дуже важливе питання. Мова – не тільки знаряддя думки, а й один із чинників її. Подумати про сьогоднішній стан мови – треба доконче.

Нам, робітникам пера, вручено коштовний скарб, неоціненний алмаз: народне слово. Маємо обов'язок – доглядати його, стерегти його, шліфувати його, щоб дедалі більше граней у ньому переливалось і виблискувало, відбиваючи все незрівнянне багатство наших днів. А що ж ми бачимо?

Ви розгортаєте газету або журнал, читаєте статтю чи начерк і вас охоплює іноді безнадія від тієї сірості, штампованості, в яких зовсім невірно вбачати відрадні прикмети стабілізації і стандартизації мови. Та й яка, власне, може бути “відрадна” стандартизація мови, коли жива мова – це процес, а не закам'янілий факт, це широковода річка, що віддзеркалює в собі і береги, і небо, і мінливість хмар, і прудкий блискавичний льот аероплана, і зигзаги пташиних крил, а не покритий зеленою ряскою непорушний ставок!.. І хіба французи не скаржаться на закостенілість і негнучкість їхньої синтакси? І хіба в країні, де кожен день відкриває нові обрії, можна говорити про них усе тими самими до нудоти заяженими словами?

Була ворожа тенденція – штучно віддаляти українську мову від братньої російської.

Виникла здорова тенденція: очищати нашу річ від націоналістичного сміття. Але в що вилилась ця тенденція? У те, що наш літредактор, натикаючись у думці на російське слово “презренный”, так і ставить по-українськи “презренний”, хоч це слово утворене всупереч законам нашого язика (мало б уже бути хоч “презрінний” чи що!); у те, що родиться такий

покруч, як улюблене навіть нашими поетами для дітей слово “ребята” (може “реб’ята”?), – а ніхто й не помислить собі, як же буде однина від цього слова – “ребя” (“реб’я”?) по аналогії з “теля”, чи “ребйонок” – аналогічно до російського? Адже й так, і так виходить мовний абсурд.

Без усякого вагання пишуть: “Курс історії ВКП(б) написаний дивною мовою”, хоча в зворотному перекладі на російську мову виходить, що цей курс написаний “странным языком”. І таких прикладів, на багато гостріших, іноді прямо-таки з шкідливим політичним забарвленням, можна визбирати цілу низку, не довго й попрацювавши: досить узяти пару номерів наших газет, та, без сорому казка, і одну-другу книжечку сучасних новелістів і поетів (не всіх, розуміється).

Є наївна думка, ніби одно слово тої чи іншої мови dokonче можна передати одним словом мови сусідньої. А ви от візьміть для прикладу і звірте, як несхоже побудовані в мовах англійській, французькій, німецькій хоч би такі елементарні речі, як оголошення чи вивіска лікаря або адвоката, написи в поїздах і т. ін.!

Синтакса – душа мови. Про це ніби зовсім забули. Мислять здебільшого в російських синтаксичних схемах і то ступаючи не в сліди Пушкіна, Толстого, Горького, а в сліди пересічної, знебарвленої, мимоволі похапливої, а тому й не дуже дбайливої, не дуже кукібної, як каже т. Яновський, газетчини! “Зрадив мені милий” – співає у відомій пісні популярна співачка, і всі вдоволені, і це зовсім у характері сьогочасної писаної мови, і нікому не спаде на думку, що співачка цього разу “зрадила мову”, бо ж, розуміється, треба співати: “Зрадив мене милий”.

Гнати мітлою треба всякі мовні виверти, манірну псевдонародність, “аристократичні” полонізми – це безперечно. Усе спільне в мовах двох споріднених кровно і духовно народів – російського і українського – хай і зостається спільним обом на пожиток. Але виганяти, забороняти те чи інше **уже вкорінене в живій народній гуці** слово тільки тому, що воно “полонізм” – навряд чи доцільно. До речі, з приводу полонізмів і взагалі

позичених слів. Не кажучи вже, що якби оголошено війну з германізмами, то нам би довелось вивести з ужитку такі слова як **плуг** або **слюсар**, – лінгвісти можуть потвердити, що раз раз-у-раз нелегко встановити – **хто у кого позичив**, і взагалі – система декретування, заборон і обмежень, система адміністрування ніяк не може бути корисна для розвитку мовної культури.

У науковому Інституті мовознавства іде нині жвава робота: складають новий російсько-український словник. Це річ аж надто вчасна і потрібна. Але дуже бажано було б, якби упорядники й редактори словника, перед тим, як випустити його в світ, поставили свою роботу на широке громадське обговорення, де розглянуті були б і принципи словника (таке обговорення можна і слід поставити зараз на шпальтах нашої преси), і – як друга стадія – фактичний стан цієї справи.

Сподіваюсь, що таке обговорення буде влаштоване і що йтиме воно під єдиним гаслом: **за багатство мови!**

Джерело:

Літературна газета. – 1939. – № 36 (16 липня). – С. 2.

У тексті виправлено одну пунктуаційну помилку.